

Naslov članka/Article:

Plešivški dvor pod Uršljo goro

Plešivški Manor Beneath Uršlja Gora

Avtor/Author:

Dr. Anton Polšak

DOI:

10.59132/geo/2025/1/32-41

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

GEOGRAFIJA V ŠOLI

LETNIK 33 | 2025 | ŠTEVILKA 1

VKLJUČEVANJE TAKSONOMIJ
UČNIH CILJEV V POUK
GEOGRAFIJE

Planina pri Sevnici
in njen grad

Naravne rešitve za
protipožarno varnost

Kriteriji uspešnosti
kot pomemben del
formativnega spremljanja

Geografija v šoli, št. 1/2025, letnik 33

ISSN 1318-4717

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/geografija-v-soli/>

Plešivški dvor pod Uršljo goro

Plešivški Manor Beneath Uršlja Gora

PLEŠIVŠKI DVOR V ZAČETKU 20. STOLETJA
Hrani Arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

Dr. Anton Polšak

odgovorni urednik
Zavod RS za šolstvo
anton.polsak@zrss.si

COBISS: 1.03

<https://doi.org/10.59132/geo/2025/1/32-41>

1 Uvod

Če pot na Uršljo goro začnemo v dolini Suhodolnice ali Zgornjega Razborja, nas pot po cesti vodi tudi mimo nekdanjega Plešivškega dvora, kjer nam tam stoječa hiša ter ostanki nekdanje graščine in vrtov dajo slutiti, da je bilo tukaj nekoč nekaj velikega in pomembnega. Običajni pohodnik se tega prvi hip niti ne zaveda!

V članku tako predstavljamo Plešivški dvor pod Uršljo goro (Plešivcem) v današnji občini Slovenj Gradec. Že v začetku novega veka je bila to ena največjih kmetij na tem območju, nato se je do sredine 19. stoletja še močno povečala, nakar je prešla iz rok stare rodbine Plešivčnikov v veleposestniške roke. Čas preučevanja tako obsega obdobje od konca 16. do prve polovice 20. stoletja.

Podatke o posesti smo črpali iz franciscejskega katastra (k.o. C272 Zgornji Razbor, k.o. K473 Uršlja gora in k.o. C506 Spodnji Razbor, VAČ – Virtualna arhivska čitalnica) in starejših arhivskih katastrov, ki so dostopni na spletu (eZkn), objav o Plešivškem dvoru, ki jih je med letoma 1994 in 2005 v glasilu Gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec *Viharnik* objavljala Rudi Rebernik¹, in raziskovalne naloge Plešivški dvor (Jonke Grabner in Glasenčnik, 2023/24). Čeprav smo v delu članka povzeli že znana dejstva, smo jih ponekod dopolnili oz. jim dodali nove ugotovitve. Tako je obseg Plešivškega dvora prvič prikazan tudi na zemljevidu. Kljub temu ostaja za nadaljnje preučevanje še mnogo ne povsem razjasnjenih stvari, mdr. tudi, kdaj in katere kmetije so v določenih obdobjih prišle v okvir dvora, kako je bilo z gradnjo samega dvorca oz. graščine idr., kar smo kot dileme zapisali tudi v nadaljevanju.

2 Začetki

Kam v zgodovino segajo korenine rodbine Plešivčnik in s tem kmetije, ne vemo, se pa pojavijo njihova imena v zvezi z gradnjo cerkve na Uršlji gori okoli l. 1570 (Slika 1). Takrat so

¹ Rudi Rebernik je bil rojen na kmetiji Kristavčnik ali Krstavčnik v Zgornjem Razborju, kasneje pa je delal kot revirni gozdar in stanoval v večji gozdarski hiši v Plešivcu. Zapustil je bogato zapuščino o Plešivcu oz. plešivškem revirju.

Zgodovinski arhiv Celje hrani kar nekaj zapisov na pergamentu, ki omenjajo Plešivčnikovo kmetijo.

okoliški kmetje sklenili, da bodo »v čast sv. Uršule ter za zdravje, dobre pridelke in srečo pri živini« na gori zgradili cerkev (Rebernik, 2001) oz. da bodo »zazidali sveti Uršuli hram, da je sedem dežel naokoli ne bo na bolj visoki gori take cerkve, baj zadelj pet reči, da bi jih pod plajšem svete Uršule nikoli ne manjkalo: 1. dobrotljivosti, 2. kruha, 3. mošta, 4. volne in 5. te prave vere, ki so jo slovenjegraski luteranski purgarji kazili« (Sušnik, 1961). Omenjena sta Anton in njegov oče Florijan Plešivčnik (Slika 1), pa tudi drugi okoliški kmetje, od katerih se nekateri isti priimki omenjajo tudi v začetku 19. stoletja v franciscejskem katastru. Ista imena graditeljev oz. pobudnikov cerkve omenja tudi kasnejši rokopis (184?), ki ga hrani Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem v Kotnikovi zapuščini (Začetek cerkve sv. Uršule).

Tudi Zgodovinski arhiv Celje hrani kar nekaj zapisov na pergamentu, ki omenjajo Plešivčnikovo kmetijo, kar sta podrobneje raziskali Jonke Grabner in Glasenčnik

Abstract

This paper provides a concise overview of the history of Plešivški Manor, located on the southern slope beneath Uršlja Gora, Carinthia. Originally a peasant farm rather than a noble residence, the property evolved from a substantial farmstead into a manor with an extensive estate. The manor served as the hub of economic activity in the surrounding area. The ownership changed four times between the late 19th and early 20th centuries before being nationalised after World War II. Following nationalisation, the forests were transferred to state ownership, while the former tenant farms were granted permanently to their tenant farmers.

Keywords: Plešivški dvor, Plešivčnik, Plešivec, Uršlja gora, Carinthia

(2023/24, str. 6–8), in jih tu na kratko povzemamo. Listina z dne 11. 3. 1579 omenja, da je avstrijski nadvojvoda Karel II. podelil svojemu podložniku Florijanu Plešivčniku in njegovim dedičem v zakup po kupnem pravu² kmetijo ter kot dodatno zemljišče še t. i. Vernerjevo puščo (die Werner oden), kar leži v slovenjegraški gosposčini.

Listina z dne 12. 6. 1590 izpričuje, da je Wolf Sigmund, pl. Gaisruck (Wolf Sigmund von Gaisrugckh), gospod Gradišča (*zum Grädisch*), podelil Florijanu Plešivčniku in njegovi ženi Elizabeti in dedičem v zakup po kupnem pravu pusto kmetijo v uradu Razbor, z imenom »die Schurczen öden«, skupaj z mlinom. Ta posest je bila pod Plešivčnikovo hubo. Torej se je kmetija takrat povečala še za to posest.

Pergament z dne 6. 1. 1599 omenja Antona Plešivčnika, kateremu je Matija Amman, pl. Ammanschek, lastnik gosposčin Vuzenica in Slovenj Gradec, podelil v zakup po kupnem pravu posest, ki jo je poprej užival Florijan Plešivčnik.

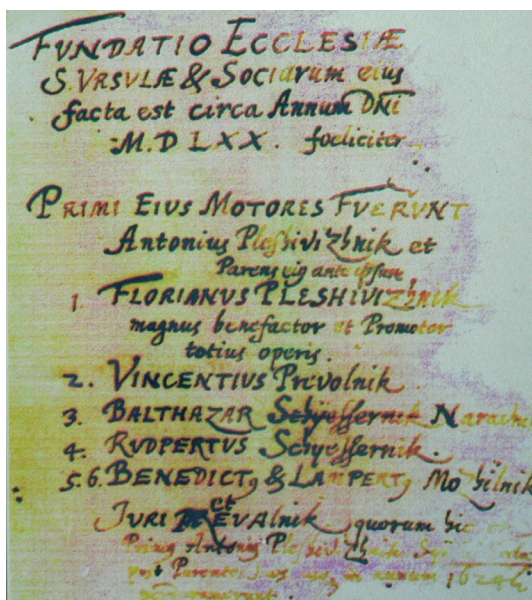
2 Zakup po kupnem pravu je (najugodnejša) oblika zakupa (zajma) kmetije (hube) v času fevdalizma (prim. zakupno pravo ali prosta saja). Takšna kmetija je ob ustrezni primščini prehajala na dediče oz. iz roda v rod. S kupno kmetijo je imetnik lahko prosto razpolagal, se nanjo zadolžil, jo zastavil, izročil ali prodal. Zemljiški gospod je imel do take kmetije le vrhovno lastnino, kmet pa pravico koriščenja (Maček, 2020, str. 87 in 252).

Na listini z dne 14. 11. 1605 je zapisano, da je ljubljanski škof Tomaž Hren podelil v zakup po kupnem pravu gmajno z imenom »Pogor« na Plešivcu ali Uršlji gori (*am Pleschiuz oder St. Vrsulae berg*), ki je sodila k starotrški župniji (*Altenmarkht bey Wündischgrätz*), Antonu Plešivčniku in njegovi ženi Evi, kar gotovo pomeni novo povečanje plešivške posesti.

Listina z dne 30. 4. 1617 potrjuje, da je škof Hren podelil Antonu Plešivčniku prvotno posest, ki jo je pokojnemu očetu Florijanu poprej podelil nadvojvoda Karel. V zapisu so omenjene tudi posebne zasluge Florijana Plešivčnika za gradnjo cerkve, ki jo je škof posvetil prvič l. 1602 in ponovno l. 1609. Pergament z datumom 27. 7. 1661 pa izkazuje, da je posest, ki jo je škof Hren podelil l. 1617 Antonu Plešivčniku (in njegovi ženi Evi), sedaj podelil Blažu Plešivčniku in njegovi ženi Heleni (Jonke Grabner in Glasenčnik, 2023/24).

Naslednji lastnik dvora je bil konec 17. in v začetku 18. stoletja Jurij Plešivčnik (umrl 1714), nato se omenja l. 1770 rojeni Jurij (Georg) Plešivčnik³, ki je smel uporabljati naziv plemeniti in grb (Verovnik idr., 2012, cit. po Jonke Grabner in Glasenčnik, 2023/24, str. 10). Zasledimo ga tudi v franciscejskem katastru. V sredini 19. stoletja se omenja Martin Plešivčnik,⁴ a je morala biti vmes še ena generacija, kajti l. 1770 rojeni Jurij skoraj ne bi mogel biti oče l. 1838 rojenemu Martinu. Po pregledu rojstnih knjig, ki jih hrani nadškofija Maribor (<https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/>), smo ugotovili, da je to bil verjetno sin prej omenjenega Jurija prav tako Jurij Plešivčnik, rojen okrog leta 1810 in umrl leta 1858.

Rodbina Plešivčnikov je bila nedvomno ena najstarejših na tem območju pod Uršljo goro. Uršlja gora, ki se je v preteklosti imenovala tudi Plešivec, je gotovo dala ime kmetiji oz. kmetu Plešivčniku. Med Zgornjim Razborjem in Uršljo goro so bile mogočne samotne kmetije, največja od vseh je bila ravno Plešivčnikova (Slika 3 in Preglednica 1). V gradivu franciscejskega katastra iz leta 1825⁵ razberemo, da je takrat na kmetiji

Slika 1: Fotokopija iz urbarja sv. Uršule na Plešivcu iz 17. stoletja, ki ga hrani Škofijski arhiv v Mariboru. Fotokopija je iz cerkve sv. Uršule na Uršlji gori. V cerkvi je poleg te kopije tudi spominska plošča podpornikom župnije iz leta 1714.

Zapis se glasi (povzeto po prevodu iz cerkve sv. Uršule):

Ustanovitev cerkve Sete Uršule in njenih tovarišic je bila opravljena okoli leta Gospodovega 1570.

Prvi pobudniki za to so bili

Anton Plešivčnik in pred njim njegov oče.

1. Florijan Plešivčnik, velik dobrotnik in pospeševatelj celega tega opravila.

2. Vincenc Prevolnik.

3. Boltežar Naravnik.

4. Rupert Šisernik.

5. 6. Benedikt in Lambert Močilnik in Jurij Prevolnik, ki sta on in zgoraj imenovani Anton Plešivčnik bila po svojih očetih cerkvena ključarja do 1624 leta.

Foto: Anton Polšak, 2006

Rodbina Plešivčnikov je bila nedvomno ena najstarejših na tem območju pod Uršljo goro. Uršlja gora, ki se je v preteklosti imenovala tudi Plešivec, je gotovo dala ime kmetiji oz. kmetu Plešivčniku.

3 Z ženo Marijo (roj. Zankel), je imel sina Konrada Matijo (roj. 1801) ter hčerki Apolonijo (roj. 1804) in Marijo (roj. 1806), a v krstni knjigi nismo našli sina Jurija, ki je zapisan kot oče l. 1838 rojenega Martina Plešivčnika.

4 Martin Plešivčnik je bil četrti otrok Jurija Plešivčnika (okr. 1811–1858) in njegove žene Marije (okr. 1810–1877, roj. Gostenčnik), rojen 19. oktobra 1838. Čeprav ni bil prvorojeni sin (to je bil 4 leta starejši Franc), je za očetom prevzel kmetijo in jo v 70. in 80. letih 19. stoletja močno povečal. Z (ženo) Ano (roj. Staleger) je imel sina Franca (roj. leta 1869) in hčerko Ano (roj. 1873), ki pa je umrla že kot štirimesečni otrok. S kupovanjem kmetij, dragega vzdrževanja poslopij in nespretnimi posli z menicami je zašel v dolgove, nakar je kmetijo zasegla celovška banka in prodala. Martin je najprej pobegnil v Ameriko, nato pa se zatekel k sinu v Trbiž, kjer je umrl. Tam je tudi pokopan.

5 Franciscejski kataster za to k.o. (Zgornji Razbor) je nastal med letoma 1825 in 1826. Na katastrskih listih je letnica 1825, na spisovnem gradivu pa je večkrat omenjena letnica 1826. Uporabili smo tudi podatke iz katastra za k.o. Spodnji Razbor in k.o. Javorje.

Slika 2: Franciscejski kataster k.o. Zgornji Razbor s seznamom lastnikov zemljišč

Kmetija Jurija Plešivčnika je imela številko 14 Zgornji Razbor (Oberraßwald).

Alphabetisches Verzeichniß.				
Der Grundeigenthümer, und ihrer nach Sectionen abgetheilten Grund Parzellen.				
Fortlaufende Nummer	Benennung der Section	Des Eigenthümers.		Anmerkung
		Haus Nro.	Nahme, Stand, und Wohnort.	
14	II		<i>Plešivčnik Jurij</i>	
	I			

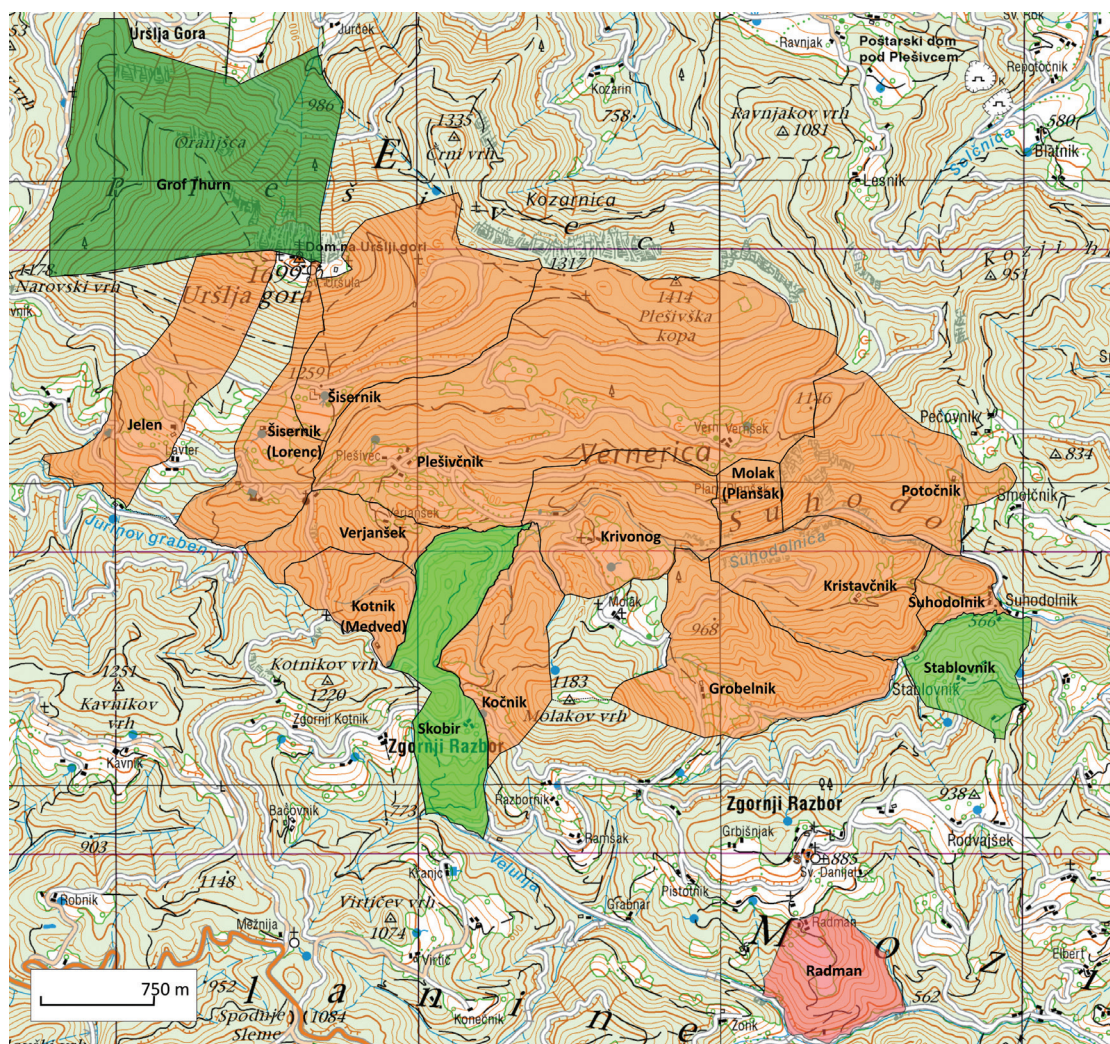
gospodaril Georg (Jurij) Plešivčnik (1770–?) in da je obsegala skoraj 360 ha površin⁶; seveda je bila večina gozda, a je bilo precej tudi travnikov, pašnikov in njiv, ki pa so na kamniti in plitvi prsti rodile precej skromno. Rebernik (1994) v tej zvezi izpostavlja zlasti Kristavčnikovo kmetijo (ki je bila kasneje tudi del Plešivškega dvora). Ta posest se je z nasledniki precej povečala in v drugi polovici 19. stoletja obsegala več kot 800 ali celo več kot 1200 ha površin (Preglednica 1).

Kmetije v okviru Plešivškega dvora smo prikazali tudi na zemljevidu (Slika 3). Oranžna barva označuje kmetije, ki so sodile v okvir Plešivškega dvora v času Martina Plešivčnika (1838–?) (morda je mednje šteta tudi katera, ki sta jo dokupila knez Pandolfi de Guttadauro in grof Douglas Thurn), ter stanje po l. 1936, ko je bil lastnik dvora Rihard Skubic. Možno je tudi, da je pod Plešivški dvor spadala še kakšna kmetija, ki nam je v naši raziskavi ni uspelo ugotoviti, gotovo pa ne kmetija Križek (Molak), za katero Rebernik (2005) navaja, da so si jo plešivški lastniki vedno prizadevali kupiti, ki je »kakor otok ležalo sredi njihovih gozdov«. Kmetijo se je zelo trudil kupiti tudi

zadnji lastnik Skubic, »kateremu pa se tudi ni posrečilo, da bi svoje veleposestvo v Zg. Razborju zaokrožil in postal večinski lastnik v tem kraju« (Rebernik, prav tam). Obseg oz. velikost kmetij smo povzeli po podatkih franciscejskega katastra iz leta 1825 in kasnejšega katastra iz leta 1871 (eZkn). Sušnik (1961) v zvezi s Plešivškim dvorom omenja, da je bilo Plešivčnikovo še Radmanje, torej Radmanova kmetija v Zgornjem Razborju, a ni sodila pod dvor; se je pa tja leta 1872 priženil sin Martina Plešivčnika, Jurij (1841–1912). Po tej liniji še danes tam živijo potomci Plešivčnikov.

S slabšanjem gospodarskega stanja v sredini 19. stoletja, morda tudi v zvezi z odkupom zemljiške odveze, ter iskanjem zaposlitve v večjih središčih so kmetije pod Uršljo goro počasi ugašale, kar je izkoristil plešivški gospodar Martin Plešivčnik in pokupil nekatere okoliške kmetije: Medvedovo (Kotnikovo), Šisernikovo (kmetija nad Plešivčnikovo), Kočnikovo, Kristavško in Suhodolsko (Rebernik, 2004a). Franciscejski kataster kaže tudi Vernarco oz. Vernerico (Wernitza)

6 Skupaj z malo več kot 90 ha veliko kmetijo Krivonog, ki jo je verjetno v tem času že kupil Jurij Plešivčnik. To niti ni tako izjemna velikost za hribovito gorsko območje na Slovenskem; naj navedemo, da je v istem času obsegala posest kmetije Matk(o) v Matkovem kotu 683 ha, posest kmetije Plesnik v Logarski dolini pa 675 ha (podatki franciscejskega katastra iz l. 1825). Gotovo je bila tako velika kmetija, tu gre kar za dvor, gospodarsko središče za nekdanjo precej gosto poseljeno agrarno območje. Podrobneje je raziskal samotne kmetije na območju Zgornjega in Spodnjega Razborja Glasenčnik (2008). Glede tega naj dodamo, da je bilo v Zgornjem in Spodnjem Razborju pred drugo svetovno vojno okrog 700 prebivalcev, po drugi svetovni vojni pa se je v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja število zmanjšalo na nekaj nad 300, po rahlem večanju v tem stoletju pa najnovejši podatki kažejo, da v obeh naseljih živi le še 307 prebivalcev (na dan 1. 1. 2024; SiStat, <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C5003S.px>).

Slika 3: Kmetije pod Uršljo goro in grofovska posest v začetku 20. stoletja

Na sliki je tudi kmetija Radman (56,25 ha), kamor se je priženil Jurij Plešivčnik, a ni bila del plešivškega posestva.

Podlaga: RS, Javni geodetski podatki.
<https://ipi.eprostor.gov.si/jgp/data>

(enako ime ima tudi vzpetina na tem območju), kjer je bila nekakšna pristava z večjim gospodarskim poslopjem. Rebernik (2005) omenja tudi kmetijo Cajgar.⁷ Ne glede na to lahko ugotovimo, da se je s tem velikost kmetije Plešivčnik povečala več kot dvakrat, še zlasti, če prištejemo morda že prej kupljeno Krivonogovo kmetijo, na skoraj 834 ha (Preglednica 1). Možno je, da je že Martin Plešivčnik kupil še katero od bližnjih kmetij, saj se omenja, da naj bi posest že tedaj vključevala 10 ali 12 kupljenih kmetij in obsegala okrog 1200 ha, kakor to omenjata Rebernik (1997b) in Plešivčnik.⁸ To pomeni, da je Martin Plešivčnik zelo verjetno

Kako je Martin Plešivčnik kupoval kmetije

Ondi doli je Plešivec, prevzetni dvor uršljegorskega kralja Martina Plešivčnika: petnajst let (1870–1885) je lezel više in više in bil je bogat ko baron, s parom jelenov se je pozimi vozil v saneh, Suhi dol je bil njegov, Potočko, Medvedje, Krstavec, Šeserje, Radmanje in še in vse do današnje prevaljske papirnice – potem se je deset let tresel in rušil pod bančnimi menicami in advokati in Ujlaky-Hirschlerji; 1895. leta je naredil »krido« in se je zrušil, da se je stresla z njim in vznemirila vsa izdana in predana zemlja na prisojnem hrbtu Gore: domalega vso, deset mogočnih gruntov, je posilil tuj pustolovec: marquis Dominique Pandolfi knez de Guttadauro, »gospod Uršle gore«.

Vir: Sušnik, 1961

7 Na starejših zemljevidih najdemo ledinsko ime *Cajgar* in na današnjih *Na Cajgarju* za območje med prevalom Sleme in sv. Magdaleno v Javorju oz. k.o. Javorje severno od Javorskega potoka, kjer je bila nekdanj 162,5 ha velika kmetija Robnik, vendar menimo, da nikakor ni spadala pod Plešivski dvor. Rebernik (prav tam) omenja Cajgarja v zvezi s Krstavškim posestvom, ki »se je nekdanj ponašalo z obširnimi gozdovi, ki so se razprostirali od Kaštelskega jarka preko vrha do potoka Prevalščice pa do Cajgarja, kjer je bila nekdanj Krstavška bajta«.

8 Leta 2014 je bil v reviji Vzajemnost (<https://www.vzajemnost.si/clanek/171050/vrh-imenovan-po-najvisje-lezei-cerkvi-na-slovenskem/>) objavljen intervju z Dragom Plešivčnikom, dr. med. in upokojenim primarijem iz Slovenj Gradca, daljnim sorodnikom Martina Plešivčnika. V intervjuju je omenil, da je Martin Plešivčnik kupil 12 sosednjih kmetij in da je zaradi prezadolženosti posest I. 1900 zasegla celovška banka in prodala marquisu Dominiqueu Pandolfiju knezu de Guttadauro. Jonke Grabner in Glasenčnik (2023/24) navajata letnico 1895 (kar dokazujeta s kopijo iz zemljiške knjige), enako Sušnik (1961). Sušnik (prav tam) omenja 10 kupljenih kmetij med letoma 1870 in 1885

Preglednica 1: Kmetije Plešivškega dvora v času Martina Plešivčnika ter Riharda Skubica in velikost v ha

Kmetija:	Martin Plešivčnik (roj. 1838)	Rihard Skubic (novi lastnik po l. 1936)	Opombe
Plešivčnik (skupaj z Vernerico)	359,49	359,49	
Krivotog	91,02	91,02	1895 po Reberniku (1997a), a že v fr. katastru zapisana kot Plešivčnikova posest
Verjanšek	38,94	38,94	2. pol. 19. stol.?
Suhodolnik	20,39	20,39	1883 (Rebernik, 1999 in 2004) ali Thurn (Rebernik, 1997b)
Šisernik	141,73	141,73	po 1850
Potočnik	106,91	106,91	2. pol. 19. stol.?
Kristavčnik	96,13	96,13	5. 6. 1888 (Rebernik, 1994)
Kočnik	65,19	65,19	2. pol. 19. stol.
Grobelnik	118,56	118,56	2. pol. 19. stol.?
Molak (dom. Planšak)	21,35	21,35	2. pol. 19. stol.
Kotnik (dom. Medved)	39,03	39,03	2. pol. 19. stol.
Jelen	92,87	92,87	2. pol. 19. stol.?
Šisernik (dom. Lorenc(i))	62,32	62,32	2. pol. 19. stol.?
Skobir		82,04	po l. 1936 Skubic
Stablovnik		47,56	zač. 20. stol. (Thurn?) (Grabner, Glasenčnik, 2023/24)
Skupaj	(834,33) 1253,93	1383,53	

Vir: VAČ – Virtualna arhivska čitalnica: Franciscejski kataster (velikost kmetij) in Rebernik (2004a). Rebernik navaja poudarjeno črno zapisane kmetije, dodali smo še kmetije, ki jih Rebernik ne navaja, a jih je Martin Plešivčnik zelo verjetno tudi kupil.

posedoval vse v Preglednici 1 imenovane kmetije razen Skobirjeve in Stablovnike.

Zadnji posestnik Plešivčnikove kmetije je torej bil Martin Plešivčnik, ki pa je zaradi kupovanja posesti, dragega vzdrževanja stavb in še česa zašel v dolgove, in vso posest je zasegla

celovška banka. Posest je leta 1895 kupil knez Pandolfi de Guttadauro, ki pa jo je leta 1903 prodal grofu Johanu Douglasu Thurnu, pl. Valsassina (koroška veja Thurnov⁹), lastniku obsežnih posesti na slovenskem in avstrijskem Koroškem. Njegovo posest (na tem območju) je leta 1936 kupil Rihard Skubic (tudi Skubec).¹⁰

⁹ Koroški Thurni so bili lastniki rudnikov in železarskih obratov na Koroškem. Na Peci so že od začetka 17. stol. kopali svinčevo rudo, od začetka 18. stoletja še na Lešah, kjer so zgradili tudi železarno. Leta 1807 so kupili železarske obrate na Ravnah. Bili so lastniki več kot polovice gozdov v okraju Slovenj Gradec, 1906 so ustanovili tovarno lepenke in lesonita v Farni vasi ter pokupili veliko kmetij, med njimi Johan Douglas (1864–1935) tudi Plešivčnikovo in nekatere druge (Slovenska biografija: Thurn. <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi698945/>).

¹⁰ Rihard Skubic se je 1919 upokojil kot polkovnik avstrijske vojske, se vrnil v Slovenijo in poročil s hčerko kočevskega župana. Postal je direktor in upravni svetnik TPD (Trboveljske premogokopne družbe), v času stare Jugoslavije ene največjih podjetij v Sloveniji. Leta 1928 je bil tudi v ožjem vodstvu Ljubljanske borze in član njenega razsodišča; bil je tudi direktor Trgovinske zbornice in upravni svetnik Tekstilane ter Dolenjskih železnic (Kresal, 1994). Njegov ekonomski vpliv je postal zelo velik, sam pa ugledna in premožna javna oseba (Damjan in Lazarevič, 2011).

3 Gospodarstvo Plešivškega dvora

Kako velika posest je pripadala Plešivškemu dvoru, ne vemo povsem natančno. Plešivški dvor se lahko nanaša že na prvotno posest Plešivčnikov, ki so na koncu imeli verjetno okrog 1200 ha zemlje (Rebernik (1997b), ali pa na posest kneza Pandolfija, grofa Thurna ali Riharda Skubica, ki je imel nazadnje, po naših podatkih, na tem območju več kot 1300 ha veliko posest.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja je bila glavna dejavnost dvora gozdarstvo, ukvarjali so se tudi z živinorejo in poljedelstvom. Kjer so danes velike gozdne površine na Planjah, Malem vrhu in Kopi, so bili nekoč travniki in pašniki, zato so lahko redili večje število govedi in ovac ter tudi več parov konj. Ob nekdanjem Plešivškem mlinu (danes obnovljeno poslopje ob Suhodolnici, preden ta zavije v Kaštelski jarek) je bila tudi žaga, kjer so žagali les za vzdrževanje in potrebe velikih gospodarskih poslopij.

Na prelomu 19. in 20. stoletja je bila plešivška posest še vedno slabo povezana z zunanjim svetom, kar je oteževalo izkoriščanje gozdov. Glavna pot je bila speljana po Kaštelskem jarku (najkrajša pot med Plešivcem in Suhim Dolom; danes tam ni več povezovalne ceste), ki pa je bila slaba in je večkrat prečkala potok. Grof Thurn je začel z gozdovi načrtno gospodariti, saj je v ta namen zaposlil gozdnega upravitelja, ki je imel še svojega delovodjo in lovskega čuvaja. V Suhem Dolu je postavil novo žago, kjer so delali v glavnem njegovi najemniki oz. njihovi otroci, ki so s tem odslužili najemnino in stanovanje na najemnih kmetijah, ostalo pa jim je nekaj skromnega zaslužka (Rebernik, 1997b). Najemnino za kmetije in stanovanja so morali vsako leto podaljšati pri grofovskem oskrbniku ali upravitelju na Plešivcu.

Katere kmetije so na koncu spadale pod Plešivški dvor, smo že omenili (Preglednica 1). Domačini so tem »grofovskim« kmetijam rekli *hobe*. Kmetje so morali biti vedno na razpolago grofovskemu gozdarju v Plešivcu, pa naj je šlo za delo v gozdu ali prevoz lesa z živino. Grofovski gozdarji ali *foštnerji* so stanovali v Plešivcu. Šlo je za 4 do 5 družin gozdnih delavcev, ki so stanovali v stavbi pred graščino, na desni strani ceste, če gledamo proti Uršlji gori. Niso bili niti socialno zavarovani niti niso imeli dopusta. V času gospodarske krize v 30. letih 20. stoletja se je zgodilo, da niti grof ni imel gotovine, da bi bil lahko izplačal svojim delavcem zaslužek. So pa namesto denarja dobili

Slika 4: Območje nekdanje Šisernikove kmetije

Sosednjo Šisernikovo kmetijo je Martin Plešivčnik kupil med prvimi. V ozadju Šisernikova kapela, desno od nje so bili hiša in druga poslopja.

Foto: Anton Polšak, 2006

pisno potrdilo, s katerim so lahko potem pri slovenjgraških trgovcih (kot Rozman, Smolčnik in Rojnik) dobili najpotrebnejše za življenje (Rebernik, 1993).

V času Riharda Skubica, po letu 1936, so se razmere za delo in življenje nasploh izboljšale. Delavci so bili zavarovani, svojim najemnikom je dal popraviti stanovanjske hiše in gospodarska poslopja ter prezidati vse črne kuhinje ali dimnice, kjer so kuhali še na ognjišču (Rebernik, prav tam).

Središče gospodarskega življenja je bilo v Suhem Dolu, torej na nekdanji Suhadolnikovi kmetiji, kjer je grof Thurn postavil večjo žago s tovarno lesne volne (prva žaga je bila nekoliko nižje ob Suhodolnici). Tam so bila gospodarska poslopja, kovačija, delavska stanovanja in gostilna, takoj po drugi svetovni vojni pa tudi pisarna za žagovodjo in trgovina (Rebernik, 1999). Žaga je delovala še nekaj časa po drugi svetovni vojni; najprej v okviru Gozdnega gospodarstva, nato v okviru podjetja »LIP« (Rebernik, 1993).

Po drugi strani pa je središče posesti predstavljala nekdanja Plešivčnikova kmetija in kasneje dvor, imenovan tudi Urškin dvor.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja je bila glavna dejavnost dvora gozdarstvo, ukvarjali so se tudi z živinorejo in poljedelstvom. Kjer so danes velike gozdne površine na Planjah, Malem vrhu in Kopi, so bili nekoč travniki in pašniki, zato so lahko redili večje število govedi in ovac ter tudi več parov konj.

Slika 5: Fotografija Plešivskega dvora pred drugo svetovno vojno

Vir: Hrani Arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja.

Kot lahko ugotovimo po virih, je bilo tam v času grofa Thurna in Riharda Skubica več poslopij (Slika 5 in naslovna slika). Osrednje poslopje je bila velika in arhitekturno dodelana graščina z ostrešnimi ornamenti in velikimi okni s polkni, kjer so občasno bivali lastniki ali gostje. Imela je okoli 20 sob (Rebernik, 1996). Imenovali so jo tudi lovski grad, kakor je zapisano na dopisnicah iz tedanjega časa (dLib, b. d.), saj je že Martin Plešivčnik za potrebe lova ogradel večje območje svoje posesti za jelene (Rebernik, 2004). Franciscejski kataster kaže na mestu kasnejše graščine večjo zidano stavbo, kar pomeni, da je graščina ali njena predhodnica tam že bila in so jo kasnejši gospodarji le povečali in oplešali. Ruševine so danes last mestne občine Slovenj Gradec. Franciscejski kataster kaže še tri zidane poslopja, ki so jih kasneje preuredili. Na katastru iz leta 1871 je že zidana logarnica, ki naj bi bila iz leta 1855, in nekoliko prezidan večji hlev, ki predelan stoji še danes in je v lasti Univerze v Mariboru.

Že omenjena logarnica vzhodno od nekdanje graščine, kjer je nekdanj stanoval upravitelj, je pred leti služila kot vikend, danes pa je stavba last lokalnega podjetja (Slika 6). Je edina stavba, ki je ohranjena približno v nekdanji podobi. Na nasprotni strani ceste je bil nekdanj svinjski hlev, ki so ga v začetku 20. stoletja preuredili v stanovanja za 4 do 5 delavskih družin, danes pa je tam lesena stavba v lasti Republike Slovenije. Na Sliki 5 je viden tudi še drugi hlev za logarnico, od katerega je ostalo le še nekaj kamenja. Posebnost dvora so bili tudi terasasto urejeni vrtovi za glavno stavbo (Slika 7).

4 Konec Plešivskega dvora

Graščina je bila leta 1942 požgana, po vojni pa so obnovili le njeno ostrešje. Ker pa se niso mogli dogovoriti za lastništvo, je spet propadla in »danes še samo kupi kamenja spominjajo na nekdanjo slavo« (Rebernik, 1997b).

Posest oz. gozdove so po drugi svetovni vojni nacionalizirali, nekdanje najemniške kmetije pa prepustili v trajno last nekdanjim najemnikom, a so jim dodelili le kmetijska zemljišča brez nekdanj pripadajočih gozdov. Iz teh gozdov je namreč nastal v okviru slovenjgraškega Gozdnega gospodarstva gozdarski revir Plešivec. Danes so ti gozdovi v lasti Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije, z njimi pa gospodari družba Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec d.d.

Slika 6: »Mala graščina« oz. gozdarska hiša (logarnica)

Na bidermajerskem portalu je letnica 1855. Stanje logarnice, drugih poslopij in razvaline graščine je danes v zelo podobnem stanju kot leta 2006.

Foto: Anton Polšak, 2006

Slika 7: Delno ohranjen terasasti vrt za graščino

Foto: Anton Polšak, 2006

Slika 8: Razvaline nekdanje graščine

Foto: Anton Polšak, 2006

5 Viri in literatura

- Damjan, J. in Lazarevič, Ž. (2011). Premogovniški velikan. *Manager – revija za podjetje*, št. 6, str. 32–35. <https://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si/sites/default/files/clanki/SHS-2021-1-4-Lazarevic-%28scopus%29.pdf>.
- dLib – Digitalna knjižnica Slovenije (b. d.). *Štajerska, Plešivec, Uršlja gora*. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-TQ42FHAJ>
- Glasenčnik, A. (2008). Geografija samotnih kmetij na Razborju [Diplomsko delo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani]. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=110023&lang=slv>
- eZkn. *Pregledovalnik arhivskih zemljiškokatastrskih načrtov*. <https://geohub.gov.si/ghapp/ezkn/index.html>
- Jonke Grabner, K., Glasenčnik, M. (2023/24). Plešivški dvor skozi stoletja. <https://os-prezih.si/files/2024/06/RN-Plesivski-dvor.pdf>
- Kresal, F. (1994). Slovensko podjetništvo v industriji. *Prispevki za novejšo zgodovino: Podjetništvo v Sloveniji*, str. 57–74. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/1-1000/18/Prispevki_za_novejso_zgodovino_1994_1.pdf
- Maček, J. (2020). *Zgodovina slovenskega agrarnega prebivalstva*. SAZU. https://www.sazu.si/uploads/files/5d71065c65d3e9a94a8bcd9/MA%C4%8CEK_Agrarno%20prebivalstvo%20-%20ekstrakt.pdf
- Rebernik, R. (1993). Življenje gozdnih delavcev v Plešivcu nekoč. *Viharnik*, 25(12), 14. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OYW6PPEF/e77400f2-c6aa-429c-9cc9-973ea5e2f4d0/PDF>
- Rebernik, R. (1994). Spomini na rojstno domačijo Kristavc. *Viharnik*, 26(3), 9. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-NU5LDDOR/d892c516-62a1-4a37-9a7f-376b2fafecd2/PDF>
- Rebernik, R. (1996). Kako smo doživljali grofovsko oblast. *Viharnik*, 28(1), 5–6. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-I0504ZRM/bc69b8d3-b98f-44e4-bab8-543df34e537c/PDF>
- Rebernik, R. (1997a). Stare rodovine se predstavljajo. *Viharnik*, 29(4), 11–12. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OLY42YLN/a7eed0a8-d792-4737-bbf5-6aa280d059e6/PDF>
- Rebernik, R. (1997b). Iz revirja Plešivec. *Viharnik*, 29(9), 6 in 22. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EE9QYVXI/84d83979-0697-40e2-9424-6ccf34684b96/PDF>
- Rebernik, R. (1999). Iz preteklosti revirja Plešivec. *Viharnik*, 31(8), 5. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-F2QQACOC/0f59ed1f-9ed1-4c1c-8bab-348c2272a2b1/PDF>
- Rebernik, R. (2001). Viharniki pod Uršljo goro. *Viharnik*, 33(1), 7. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-C7LMFMKN/f8c90e78-e555-45c4-a7f4-72379bd35a4c/PDF>
- Rebernik, R. (2004). Grad Plešivec skozi stoletja. *Viharnik*, 36(4), 14–15. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-KXWQKKT/3ad022a1-154c-475e-ad48-81c305ba70ac/PDF>
- Rebernik, R. (2005). Nekaj utrinkov in spominov s službenih poti po revirju Plešivec. *Viharnik*, 37(2), 4–5. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MV88D4NY/c58cfbf1-cd49-4ee4-8b13-24e60a5d4627/PDF>
- Sušnik, F. (1961). Naša gora. *Planinski vestnik*, 17(7), 336–338. https://www.koropedija.si/index.php/In_kaj_so_ljudje_ko_lesovi#Na%C5%A1a_gora
- VAČ – Virtualna čitalnica. SI AS 177/C/F/C272 Razbor Zgornji, k.o. (Združeni dokumenti). <https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=216730&text=C272%20Razbor%20Zgornji%2C%20k.o.>
- Začetek cerkve Svete Uršule po ispisu v Staremtergu snadenih pismah (184?). [dlib.si/stream/URN:NBN:SI:IMG-66LRPIA7/6a7f933c-8a4a-4a93-a13d-71c137ff98af/PDF](https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:IMG-66LRPIA7/6a7f933c-8a4a-4a93-a13d-71c137ff98af/PDF)